

Harry Potter en het evangelie

Filmrecensie - door Johan Timmer

Twee keer heb ik het laatste deel van de Harry Potter-cyclus in de bioscoop gezien. Dit laatste deel (Harry Potter en de Relieken van de Dood, deel 7B) vormt de afsluiting van wat een epos is geworden. In het begin veroorzaakten de boeken en de verfilmingen ervan veel ophef in christelijk Nederland. De tovenarij die in de boeken voorkomt zou kinderen aanzetten tot occulte handelingen of op zijn minst de drempel voor het occulte verlagen. In onze gemeente werd een avond belegd om als ouders van gedachten te wisselen over de vermeende gevaren van de pennenvruchten van J.K. Rowling. Iemand van l'Abri hield er een inleiding over waarna wij met elkaar in gesprek zouden gaan om onze houding te bepalen. De man was uitermate positief over de boeken en ook over de films. Wie door de franje van hekserij en tovenarij heen kijkt ziet in de eerste delen kostschoolromans voor de jeugd.

Opmerkelijk is dat Harry Potter kiest voor het goede en strijdt tegen het kwade. Hij kan dat niet alleen en heeft zijn vrienden nodig. Het positieve van vriendschap komt goed uit de verf, net als de verantwoordelijkheid die iemand heeft voor zijn of haar keuzes. Het kwade wordt niet ontkend, integendeel, maar daadwerkelijk als het kwade aangeduid. In het begin zijn de boeken behoorlijk zwartwit, het is dan ook jeugdliteratuur. In latere delen komt er verdieping van de personages en worden de afwegingen ook complexer. In het laatste deel, de ontknoping, worden cruciale beslissingen omgezet in daden.

Ik heb lang geaarzeld over de titel boven dit artikel. Het ligt gevoelig. Wat wil ik er mee beweren? Het volgende: Vooral deze laatste film is een metafoor voor het evangelie. Harry ontwikkelt zich tot iemand die zichzelf wil opofferen om het kwaad uit de wereld te helpen. Hij is niet de eerste en de enige. Het schoolhoofd is hem voorgegaan en ook de dubieuze professor Sneeep maakt die keus. Het kwaad werpt zijn masker af en toont zich van zijn meedogenloze kant.

De Relieken van de Dood

De schrijfster neemt alle tijd om de identiteit en aard van de drie voorwerpen te onthullen. Het meest frappant is de steen van de wederopstanding. Die is ook huiveringwekkend omdat daarin een onverbloemde verwijzing zit. De wederopstanding is exclusief gereserveerd voor Jezus Christus. In die zin zou je het als blasfemisch kunnen opvatten. Het integere gebruik van dit symbool doet sterk vermoeden dat dat Rowlings bedoeling zeker niet is.

Bijna aan het einde van het boek (en van de film) vindt de ontknoping plaats waar in eerdere delen op aan gestuurd wordt: de strijd tussen Harry Potter en Voldemort. In het begin is het een brute krachtmeting. Harry is in vorige delen steeds ontsnapt in de gevechten. Nu niet meer.

De apotheose wordt ingeleid door de stem van Voldemort. Hij eist Harry Potter op in ruil voor een eind aan de strijd. Hier is al sprake van een motief: een enkeling in ruil voor het volk. Kajafas leek het ook beter: 'Het is goed dat één man sterft voor het hele volk' (Johannes 18 vers 14 en 11 vers 49-52). Opmerkelijk is dat Harry Potter dit ook begint te beseffen en de afweging maakt. Hij verlaat het strijdtoneel rond Zweinstein en gaat het bos in om alleen te zijn en zich over te geven. Op het moment dat hij zich daadwerkelijk overgeeft en de gouden snaai kust, komt de steen van de opstanding tevoorschijn. Geliefde doden omringen hem: zijn ouders, zijn peetoom, een docent die hij vertrouwde. De scène lijkt wel wat op Getsemané, waar Jezus zich bereid verklaart om de beker leeg te drinken en te sterven. Een engel troost hem. De steen werkt bij Harry: hij ontmoet dierbare doden en weet dat hij niet dood zal blijven, hoewel dat een aanname is.

Kort daarop wordt hij vermoord door Voldemort. Harry slaat zijn ogen weer op in een ruimte die hem doet denken

aan King's Cross Station. Daar ontmoet hij het overleden schoolhoofd, Albus Perkamentus.

Opmerkelijk: op die plek sterft ook een deel van Voldemorts ziel, die hij tegelijk (ongewild en onbewust) vermoordde toen hij Harry doodde. Perkamentus geeft hoog op van Harry: alleen omdat hij zichzelf opofferde voor de anderen kon hij dit allemaal doen. Harry wordt afgeschilderd als een voorbeeldig mens die onbaatzuchtig is en strijdt voor het goede door het kwade te bestrijden. Niet door bruut geweld, maar door zich te laten doden. Ik kan me niet voorstellen dat J.K. Rowling bij de vormgeving van deze episode niet gedacht heeft aan het lijdensevangelie. De gelijkenis is te groot. Tijdens zijn verblijf in de 'hemel' van King's Cross voert hij een gesprek met Perkamentus waarin duidelijk wordt hoe verdorven Voldemort is en hoe destructief het kwaad. Tevens wordt een loflied op de liefde gezongen: de opofferende moederliefde, de liefde die het begrip van Voldemort te boven gaat. Er is hier sprake van een strijd tussen goed en kwaad, die alleen gewonnen kan worden doordat het goede zich niet sterk maakt maar zwak en kwetsbaar wordt, zich ontledigt. De daad van zelfopoffering is het enige wapen dat Harry Potter in de strijd kan gooien. Op pure toverkracht kan hij niet winnen van Voldemort. Impliciet zit er ook een afwijzing van zwarte magie in. Hoewel de steen van de wederopstanding ook een magisch voorwerp is, vertegenwoordigt die het goede. Harry kon intens verlangen naar de terugkeer van zijn ouders. Voldemort zou met de steen niets kunnen uitrichten. Hij verlangt niet naar de terugkeer van wie dan ook omdat hij niet kan liefhebben.

Heb ik het er nu in gezocht? Heeft Rowling dit bedacht? Ik weet het niet en heb het ook niet verder uitgezocht. Ik kan nog nagaan of er verder in Harry's leven verwijzingen zitten. Hij werd als baby wonderlijk gespaard voor de dodelijke spreuk van Voldemort door de beschermende moederliefde. Daardoor vernietigde Voldemort zichzelf bijna. Doet dit denken aan de kindermoord in Bethlehem, waar Jezus ternauwernood aan de dood ontsnapt? En zijn leven in de kast onder de trap, onheus bejegend door zijn eigen familie, is dat een typering? Ik weet het niet.

Vergelijking

Is het evangelie niet te heilig om vergeleken te worden met jeugdliteratuur waarin dubieuze elementen zitten? Dat is een goede vraag. In welk gezelschap bevind ik mij als ik van deze metafoor gebruik maak om aan mensen die ver verwijderd zijn van kerk geloof en een evangelie duidelijk te maken waar het om gaat? Paulus schuwt het niet om op de Areopagus een loflied op de afgod Zeus te gebruiken om duidelijk te maken wie God is. In het Oude Testament huwt een profeet een prostituee om duidelijk te maken hoe God over zijn volke denkt. Een ander loopt naakt, een derde gooit vaatwerk aan scherven... Er heeft veel schokkends plaatsgevonden als God zijn mensen wilde bereiken en duidelijk wilde maken wat Hij met hen voor heeft. Wat kunnen we daarvan leren? Klaus Eickhoff, een Oostenrijks theoloog, maakte zich ernstige zorgen over de ketterij van de ongevaarlijkheid. Het Woord wordt niet meer als 'gevaarlijk' in de zin van beslissend ervaren. Ds. B.J. van Vreeswijk (1948-2010), indertijd praeses van de synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, zuchtte over de geringe werfkracht van het orthodox gereformeerd protestantisme.

Lopen we eerder te hoop voor een vermeende ongerechtigheid in de leer dan voor het verloren gaan van duizenden landgenoten?

Subcultuur

Wat me de laatste tijd opvalt in de toerusting van missionaire vaardigheden is het onvermogen om de kerkelijke kaders los te laten en ons werkelijk te begeven in de wereld van de ander, die gewonnen moet worden voor Jezus Christus. Ik bespeur bij mijzelf hetzelfde onvermogen en zelfs weerstand. Hoe komt het dat de kloof zo groot is en dat we onwillig zijn om die te overbruggen? Op welke grond menen we ons te mogen onderscheiden van hen die het evangelie niet kennen? En hoe zouden ze het leren kennen als ze het van ons niet horen in voor hen verstaanbare taal? De christelijke en kerkelijke cultuur is in het leven van kerkelijk meelevenenden is zo omvattend dat we er nauwelijks aan kunnen ontsnappen. Het is ook ongewenst: buiten is de boze wereld met

verleidingen. Een oud-collega merkte het zelf op over zijn tijdlijn van Facebookberichten: 'Moet constateren dat ik een christelijke timeline heb: weinig berichten en die er zijn gaan over preken, eten, rust en wat dies meer zij.' En dat terwijl hij missionair bijzonder bewust is.

Gebod en gehoorzaamheid

Ik zie een uitweg: die van gebed en gehoorzaamheid. Gehoorzaamheid aan onze roeping bant de angst uit en neemt de tegenzin weg. Dietrich Bonhoeffer zei: 'Wie een mens veracht zal nooit iets met hem kunnen beginnen.' God wil niet dat ik de ander naar het beeld vorm dat mij goed schijnt, dus naar mijn eigen beeld, maar in zijn vrijheid ten opzichte van mij heeft God de ander naar zijn evenbeeld gemaakt.' Dat is een harde les: we hebben niet automatisch het recht aan onze kant. En we stellen ook niet vanzelfsprekend de norm. We hebben dat te laten aan God, daar is het in goede handen.

Als Jezus Christus Petrus oproept zijn schapen en lammeren te weiden (en dat niet alleen tegen hem maar ook tegen ons zegt) roept hij hem op hen te voeden met het evangelie. Schapen hebben als geen ander verstand van gras, maar een herder heeft de verantwoordelijkheid hen daar te brengen. Dat is onze taak.